

Jan Mazur *OSPPE*

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ADHORTACJI APOSTOLSKIEJ *PASTORES DABO VOBIS* JANA PAWŁA II – WPROWADZENIE

Adhortacja apostolska papieża Jana Pawła II, rozpoczynająca się od słów „*pastores dabo vobis*” (por. Jr 3, 15) z dnia 25 III 1992 r., stanowi bezpośrednie nawiązanie do VIII Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów, który obradował w Rzymie od 30 IX do 28 X 1990 r., a poświęcony był formacji kapłańskiej w świecie współczesnym. Dokument, o którym mowa, można uznać za usystematyzowaną refleksję Kościoła na temat formacji kapłańskiej. Tak oto 27 lat po Soborze Watykańskim II, w obliczu przełomu XX i XXI wieku, Kościół raz jeszcze podejmuje zbiorowy wysiłek określenia tożsamości kapłana. Czyni to na miarę potrzeb, wyzwań i trudności chwili obecnej.

Lektura adhortacji pozwala zauważyć w niej pewne cechy, które stanowią o jej specyfice w porównaniu z dotychczasowymi dokumentami na temat formacji kapłańskiej. *Pastores dabo vobis* urzeka wszakże swoją głębią teologiczną i dynamicznym – a przez to oryginalnym – ujęciem poszczególnych zagadnień. Cały dokument od samego początku przeniknięty jest wiarą religijną, że powołanie do kapłaństwa jak również samo kapłaństwo są wielkim darem Boga i zarazem dziełem Chrystusa. Syn Boży trwając w Kościele, wybiera i powołuje tych, których sam chce i ustanawia ich na wzór Apostołów, aby Mu towarzyszyli. Ponadto obdarza ich swoją mocą i posyła na głoszenie Ewangelii (n. 5).

Wiara w tak rozumiane powołanie do kapłaństwa i w samo kapłaństwo domaga się odpowiedzi ze strony Kościoła. Tą odpowiedzią jest zobowiązanie, by Kościół w zależności od ciągle zmieniających się warunków, w których realizuje się zbawcze dzieło Chrystusa, podejmował coraz to nowe wysiłki formacyjne dostosowane do potrzeb, oczekiwań i mentalności współczesnego człowieka¹.

W takim właśnie duchu należy odczytać adhortację *Pastores dabo vobis*. Na jej treść składa się sześć rozdziałów wraz ze słowem wprowadzającym, niezwykle zwięzłe charakteryzującym podjętą tematykę, i ze słowem kończącym, które stanowi swego rodzaju adhortację modlitewną, nie zaś resimé dotychczasowych rozważań, jak to zazwyczaj bywa w tego rodzaju dokumentach.

* Jest to tekst referatu wprowadzającego w tematykę sympozjum naukowego poświęconego adhortacji *Pastores dabo vobis*, zorganizowanego w paulińskim Wyższym Seminarium Duchowym w Krakowie w dniu 19 XI 1992 r. Uwaga: liczby w nawiasach, umieszczone w niniejszym opracowaniu, stanowią numerację oficjalnie przyjętą w ornawianym dokumencie.

¹ Por. H. Muszyński, *Wielki dar dla całego Kościoła*, „L'Osservatore Romano” (Wydanie polskie) 13 (1992) nr 3–4 s. 64.

Rozdział I poświęcony formacji kapłańskiej wobec wyzwań schyłku II tysiąclecia, opatrzone jest słowami z *Listu do Hebrajczyków*: „Z ludu wzięty” (5, 1). Charakteryzując sytuację kapłana w świecie współczesnym, świecie, którego obraz nie jest wolny od takich negatywów jak: zanik więzi rodzinnych, fałszywa wizja Kościoła, subiektywizm wiary i działania, konsumizm, materializm teoretyczny i praktyczny, zatarcie lub nawet całkowite zagubienie osobowych wartości płciowości ludzkiej – Jan Paweł II, mimo wszystko, ukazuje na tym tle pozytywne cechy dzisiejszej młodzieży, pragnącej w duchu wiary odpowiedzieć na głos Chrystusa: „Pójdź za Mną” (*Mt 9, 9; Mk 2, 14; Łk 5, 27; 9, 59; J 1, 43*).

Wśród pozytywów adhortacja wskazuje na takie cechy jak: poszukiwanie prawdziwych wartości duchowych, żywe pragnienie wolności i autentyzm życia, szczerą odrazę do obłudy i zakłamania, wrażliwość na potrzeby ubogich, dynamizm i żywotność właściwą młodemu wiekowi, otwartość na dialog i solidarność z innymi. W sumie nie sposób nie zauważyć, że zwięzła analiza sytuacji stanowi dla Autora adhortacji przesłankę do rzeczowego osądu tej sytuacji dokonanego w świetle Ewangelii.

Rozdział II z kolei stanowi coś w rodzaju teologii kapłaństwa. Papież mówi w nim o naturze i misji kapłaństwa służebnego. Zapowiedzią czy raczej wprowadzeniem do rozważań jest trafnie dobrany cytat z Ewangelii: „Namaścił Mnie i posłał” (*Łk 4, 18*). Tożsamość kapłańska – jak stwierdza Jan Paweł II – ma swoje ostateczne źródło w Bogu, a wyraża się w ontologicznej wspólności z Chrystusem. Albowiem na mocy święceń każdy kapłan otrzymuje współudział we władzy i posłannictwie samego Chrystusa jako Głowy Kościoła, jako Kapłana i jako Pasterza (n. 15).

Adhortacja przypomina w całej rozciągłości dotychczasową formułę doktrynalną, że każdy kapłan sprawuje swoją władzę wynikającą ze święceń *in persona Christi*. Kapłańskie zaś posłannictwo urzeczywistnia się nie inaczej, jak w Kościele i przez Kościół. Stąd każdy kapłan uczestniczy w potrójnym wymiarze Kościoła jako Tajemnicy (*mysterium*), Komunii (*communio*) i Misji (*missio*) (n. 16).

Rozdział III dotyczy duchowości kapłańskiej a wprowadzeniem do tej tematyki są słowa z *Ewangelii według św. Łukasza*: „Duch Pański spoczywa we Mnie” (4, 18). Duchowość ta – jak podkreśla Papież – odznacza się swą specyfiką. W czasach obecnych nie zawsze jest ona właściwie rozumiana, niekiedy wręcz zapoznana ze względu na powszechnie akcentowane powołanie wszystkich chrześcijan do doskonałości i świętości na mocy Chrztu św. Autor adhortacji *Pastores dabo vobis* specyfikę duchowości kapłańskiej streszcza w dwóch tradycyjnych formułach: *configuratio ad Christum* (upodobnienie do Chrystusa) i *conformitas cum Christo* (odtworzenie w sobie tych dążeń i pragnień, które ożywiają Chrystusa jako Głowę Kościoła, jako Kapłana i jako Pasterza (nn. 22–23)².

² Por. tamże s. 65.

W kapłanie więc winna objawiać się miłość samego Chrystusa, Dobrego Pasterza, który jak Chrystus gotów jest „dać życie za owce” (*J 10, 11*). Całe posługiwanie kapłana stanowi – jak za św. Augustynem stwierdza dalej Jan Paweł II – *officium amoris* (posługę miłości) (n. 23). W tym miejscu Ojciec Święty porusza niezwykle istotne problemy związane z postawą, którą określa terminem *officium amoris*. Powiada on, że zewnętrznym wyrazem miłości pasterskiej winien stać się w życiu kapłana radykalizm ewangeliczny. Radykalizm ten najlepiej streszcza się w życiu według rad ewangelicznych. I tak posłuszeństwo w postawie kapłana jest – jak mówi Jan Paweł II – „posłuszeństwem apostołskim”, a więc względem Kościoła apostołskiego, hierarchicznego, któremu z woli Chrystusa przewodzą biskupi (n. 28).

Celibat – w ujęciu omawianej adhortacji – nie może być rozumiany inaczej, jak tylko w świetle ewangelicznej cnoty czystości. Jest on jej konkretną formą. Celibat w ten sposób pojęty upodabnia kapłana do Chrystusa jako oblubieńca Kościoła i pozwala mu, na wzór Chrystusa, miłować Kościół sercem niepodzielnym. Życie w bezzennej czystości ma być więc podjęte *propter regnum caelorum*, w duchu miłości do Królestwa Niebieskiego i dzięki temu może i powinien stać się źródłem gorliwości w posługiwaniu kapłańskim. Zatem trzeba raz jeszcze powtórzyć, iż celibat, jego praktykowanie nie jest celem samym w sobie, jakimś rozwiązaniem czysto dyscyplinarnym, ale jest on przyjęty w Kościele (łacińskim) *propter regnum caelorum*, stanowiąc tym samym wartość prorocką w świecie współczesnym (n. 29).

Radykalizm ewangeliczny kapłana wyraża się również w praktykowaniu ubóstwa. Tego rodzaju postawa, a więc przyporządkowanie wszystkich dóbr doczesnych dobru, którym jest Królestwo Niebieskie sprawia, że kapłan staje się wyraźnym, czytelnym znakiem tego Królestwa, staje się manifestacją umiłowania Chrystusa i jego Kościoła nade wszystko (n. 30).

Rozdział IV podejmuje problem troski Kościoła o powołania kapłańskie, które wciąż aktualizują się w Kościele na wzór powołania apostołów Andrzeja i Jana. Stąd zaproszenie Chrystusa skierowane niegdyś do wspomnianych Apostołów: „Chodźcie, a zobaczycie” (*J 1, 39*) stanowi tytuł rozdziału. Dla wyrażenia troski pasterskiej Kościoła o powołania kapłańskie Jan Paweł II posługuje się właśnie wspomnianym opisem wydarzenia ewangelicznego, jakim jest powołanie Apostołów, a zwłaszcza powołanie Szymona Piotra, dopełniające się przez świadectwo jego brata Andrzeja. W tym fragmencie Ewangelii (*J 1, 35–42*) Kościół dostrzega niejako paradygmat tajemnicy powołania wyrażający się w szukaniu Jezusa, pójściem za Nim i trwaniu przy Nim (n. 34).

Kościół nie tylko przyjmuje powołania jako wyraźny dar ze strony Chrystusa, ale także jest miejscem, środowiskiem, w którym rodzą się, kształtują i dojrzewają powołania kapłańskie. Łączy się z tym także odpowiedzialność za powołania. W ramach Kościoła odpowiedzialność ta spoczywa w sposób specjalny na biskupach, kapłanach, parafiach, rodzinach chrześcijańskich, kościelnych grupach formacyjnych i stowarzyszeniach wiernych świeckich (n. 41).

Kolejny, V rozdział adhortacji stanowi centralną część całego dokumentu. Poświęcony jest on formacji kandydatów do kapłaństwa. Dzieli się na trzy części: 1. *Wymiary formacji kapłańskiej*; 2. *Środowiska tej formacji*; 3. *Odpowiedzialni za formację*. Rozważaniom tego rozdziału towarzyszą słowa zapisane w *Ewangelii według św. Mateusza*: „Ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli” (3, 14).

Papież powiada, że czas poprzedzający kapłaństwo, to okres bardzo osobistej wspólnoty z Chrystusem (to specjalny rodzaj towarzyszenia Chrystusowi). Jednakże wspólnota z Chrystusem urzeczywistnia się we wspólnocie i przez wspólnotę uczniów Chrystusa. Tą wspólnotą na ogół jest seminarium duchowne, o którym Jan Paweł II mówi, że stanowi „szkołę Ewangelii” (n. 42).

Warto w tym miejscu podkreślić fakt, że instytucja seminarium znalazła zadziwiająco jednoznaczną afirmację Ojców synodalnych i została potwierdzona autorytetem Papieża. Rozdział V, o którym mowa, zawiera sporo wskazań, oczywiście ogólnych, dotyczących formacji seminaryjnej kandydatów do kapłaństwa. Jaka to ma być formacja? Papież przede wszystkim zwraca uwagę na jej zakres. Otóż idąc za myślą Ojców synodalnych, powiada on, że „szkoła Ewangelii”, jaką jest seminarium obejmuje formację ludzką, będącą podstawą całej formacji kapłańskiej, oraz formację duchową, intelektualną i pastoralną (nn. 43–59). W ramach owej „szkoły Ewangelii” powinno nastąpić ukształtowanie pełnej, zrównoważonej i silnej osobowości, która zakłada rozwój takich cnót jak prawdomówność, poczucie sprawiedliwości, zdolność do dialogu i nawiązywania kontaktów międzyludzkich, a szczególnie do głębokiego umiłowania prawdy. Dopiero na tym fundamencie winna się opierać formacja duchowa, intelektualna czy pastoralna, która nie jest wszakże działaniem jednorazowym, lecz stanowi proces. A powinien być to proces ciągły obejmujący całe życie kapłana.

Zagadnieniu stałej formacji kapłanów poświęcony jest właśnie ostatni rozdział adhortacji, opatrzony zachętą z *Drugiego Listu do Tymoteusza*: „Przypominam ci, abyś rozpałił na nowo charyzmat Boży, który jest w tobie przez nałożenie moich rąk” (1, 6). Jan Paweł II w ramach sześciu zespołów tematycznych podaje teologiczne uzasadnienie stałej formacji, jej aspekty, sens, czas, warunki, formy i środki przeprowadzenia. Mówi także o odpowiedzialności związanej z koniecznością tego rodzaju formacji³. Autor adhortacji ujmuje problem permanentnej formacji w ramach trzech jakby etapów czy aspektów. Jest ona bowiem procesem, postawą oraz instytucją⁴.

Dokument kończą słowa wzruszającej modlitwy skierowanej do Najświętszej Maryi Panny – Matki i Wychowawczyni kapłanów; modlitwy, do której Papież zaprasza wszystkich kapłanów razem i każdego z osobna. W przekonaniu Jana Pawła II nie ma bowiem takiego aspektu formacji kapłańskiej, którego nie można byłoby związać z Maryją, która pełniej niż ktokolwiek inny odpowiedziała na Boże powołanie.

³ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji „Vaticanium II”*, Kraków 1972 passim.

⁴ Por. J. Krucina, „*Synteza struktur i postaw – budowanie Kościoła*” w ujęciu Kard. K. Wojtyły, „*Colloquium Salutis*” 15 (1983) ss. 149–150.

Forma i język adhortacji są wybitnie pastoralne, w pełni odpowiadające charakterowi dokumentu. Jest on wszakże dokumentem „wewnętrznym” Kościoła, skierowanym do biskupów, duchowieństwa i wiernych świeckich.

Warto na koniec zwrócić uwagę w adhortacji na referencje poszczególnych dokumentów kościelnych, które w pewnej mierze także dotyczą problemu formacji kapłańskiej. Otóż często przywoływany jest dekret Soboru Watykańskiego II *Presbyterorum ordinis* (o posłudze i życiu kapłanów), dekret tegoż Soboru *Optatam totius* (o formacji kapłanów), *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 6 I 1970 r., konstytucja soborowa *Lumen gentium*, adhortacja apostolska Jana Pawła II *Christifideles laici* z 30 XII 1988 r. oraz adhortacja Pawła VI *Evangelii nuntiandi* z 8 XII 1975 r. Najwięcej jednak cytowany jest roboczy dokument Synodu Biskupów z 1990 r. *Propositiones*, będący schematem propozycji wypracowanych przez poszczególne grupy językowe. Wśród Ojców Kościoła i wielkich teologów cytowanych w adhortacji znaleźli się: św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu, św. Beda Czcigodny i św. Bonawentura.

Kończąc niniejszą charakterystykę, nie sposób pozostawić bez komentarza sam tytuł adhortacji. Chyba bez przesady można powiedzieć, iż w jego wyborze raz jeszcze ujawnia się niemal charyzmatyczny zmysł Papieża. Sens słów zaczerpniętych z *Księgi Jeremiasza*: „Dam wam pasterzy według mego serca” wprowadza w obszar wiary, która w każdym powołaniu każe widzieć tajemnicę Bożego wyboru. Bez głębokiej wiary słowa Jeremiasza zastosowane do adhortacji pozostają bez szans właściwego ich zrozumienia.

Otóż wybór, którego dokonuje Chrystus, oparty jest na kryterium Jego serca czyli miłości i to miłości miłosiernej. W tej perspektywie nic nie jest w stanie umniejszyć statusu kapłaństwa, które niemal zawsze obciążone jest ludzką słabością i grzechem. Każdy kapłan, chociażby najbardziej uwikłany w ludzką słabość jest powołany „według Chrystusowego serca” To papieskie stwierdzenie sprawia, że cała adhortacja stanowi prawdziwą zachętę dla współczesnego chrześcijanina, by uwierzył w sakramentalną moc kapłaństwa, które jest bezcennym darem samego Chrystusa. Tych zaś, którzy zostali przez Chrystusa powołani, Papież pragnie zachęcić, by nie wahali się tego daru przyjąć z miłością. Natomiast ci, którzy dar ten już przyjęli, mają go strzec i wypełniać na miarę swego serca, przynaglenni wyborem na miarę serca Jezusa.

THE MAIN CHARACTERISTICS OF JOHN PAUL'S II APOSTOLIC ADHORTATION *PASTORES DABO VOBIS* INTRODUCTION

Summary

The presented apostolic adhortation *Pastores dabo vobis*, announced on 25th March 1992, is the fruit of works of the episcopal synod dedicated to the formation of priests which took place from 30th September till 28th October 1990. The Author of the adhortation, Pope John Paul II, elaborated a synthesis of the subject discussed by the above mentioned synod.

The document consists of six chapters preceded by an extensive introduction, and an invocative conclusion. Generally, the character of the adhortation is of a mainly pastoral kind. It has been directed to the bishops, priests and lay worshippers, so it is an intraecclesiastical document.

The basic source the Author refers to is the synodal document „ Propositiones", worked out by particular language groups participating in the synod.

The title of the document, taken from The Book of Jeremiah, seems to be especially appropriate. The verse *Pastores dabo vobis (Jr 3, 15)*, as an utterance of God Himself, contains a deep message pointing out to the proper construction that should be put on every priest's vocation. Every such vocation carries the seal of the mystery of being chosen by God; thus, the status of the priesthood, marked with human weakness as it nearly always is, can never be depreciated in relation to this mystery.

It is worth mentioning perhaps, that the present article was delivered as a lecture during the scientific symposium at The Higher Seminary of St. Paul's Order in Cracow on 19th November 1992.